

L'ensenyament del català a Romania

El Lectorat de català a la Universitat de Bucarest

Fins a la dotació del Lectorat de català a la Universitat de Bucarest (UB) la presència de l'ensenyament dels estudis de llengua catalana no havia estat continuada. Això fou possible només després de la caiguda del règim comunista quan, des del Comissionat de promoció de l'ensenyament del català a les universitats de fora de l'àmbit territorial, constituït per la Generalitat de Catalunya i les universitats catalanes, es va obrir un lectorat a la capital romanesa el curs 1992-1993 a petició de la mateixa Universitat de Bucarest, formalitzada per la doctora Sanda Reinheimer Rîpeanu, aleshores cap del Departament de Lingüística Romànica, Italià, Castellà i Portuguès. El lectorat quedava incorporat dins d'aquest departament i oferia cursos facultatius de llengua catalana i també cursos de cultura i literatura catalanes.

D'aleshores ençà, i d'una manera ininterrompuda, el lectorat ha tingut els professors Xavier Montoliu Pauli (1992-1996), Glòria Roig (1996-1997), Joan Llinàs Suau (1997-2017) i Jordi Cassany Bates (2017-2019). Durant un breu període de temps, els cursos 2006-2008, l'Institut Ramon Llull, l'entitat competent en matèria d'ensenyament a l'exterior, va dotar la UB de dos lectors simultàniament, amb el professor Jordi Santiago Puchades. La continuïtat ha garantit el desplegament i la consolidació de l'ensenyament del català a la UB.

En un primer moment els cursos de llengua catalana s'emmarcaven en l'oferta de cursos de tercera llengua – els estudiants de grau de Llengua i Literatura han d'estudiar dues filologies, anomenades Llengua i Literatura A i Llengua i Literatura B, i una tercera llengua, anomenada facultativa o llengua C, destinada a tots els estudiants de la Facultat. Més tard, la Facultat va ampliar la seva oferta i va començar a oferir noves especialitzacions, no només Llengua i Literatura: primer, es va crear el programa Llengües Modernes Aplicades (2002-2003), i després el programa de Traductors i Intèrprets (2004-2005). En aquest context, els estudis de tercera llengua s'eliminaren del currículum del grau de Llengua i Literatura, llevat dels estudiants que cursen una llengua romànica, i s'integraren únicament al del programa de Traductors i Intèrprets, on el català també es manté actualment com a llengua facultativa.

El curs acadèmic 2005-2006, la Universitat de Bucarest va començar a aplicar el Pla Bolonya, i gràcies als esforços del Departament i del seu cap, el doctor Coman Lupu,

s'introdueix finalment l'especialitat de català com a grau en Llengua i Literatura catalana, només però com a grau en Llengua i Literatura B. En el marc d'aquest programa s'estudien assignatures teòriques troncal de literatura (3 hores a la setmana, 6 quadrimestres), lingüística catalana (3 hores a la setmana, 6 quadrimestres) o optatives (com ara *Sociolingüística de la llengua catalana* o *Teoria i pràctica de la traducció*, 2 hores a la setmana, 1 quadrimestre), així com assignatures troncal pràctiques d'aprenentatge de la llengua catalana (4 hores a la setmana durant els primers 4 quadrimestres i 2 hores a la setmana els darrers dos quadrimestres). El programa s'organitza cada dos anys. Fins el moment actual, hi ha hagut varies promocions d'estudiants de grau de Llengua i Literatura Catalanes: 5 (2008), 10 (2009), 7 (2010), 6 (2013), 2 (2016). El curs 2019-2020 comença la vuitena promoció.

La creació d'aquesta especialitat va comportar un seguit d'avenços qualitius:

- va permetre establir convenis Erasmus amb Universitats catalanes: Universitat de València, Universitat d'Alacant, Universitat Rovira i Virgili i Universitat Pompeu Fabra, amb la qual cosa els estudiants de l'especialitat poden completar els estudis en una universitat catalana
- es va introduir el curs de didàctica del català com a llengua estrangera adreçat als estudiants que trien realitzar el mòdul psicopedagògic; el curs té un contingut tant teòric com pràctic, ja que en el seu marc els estudiants fan pràctiques d'ensenyament del català
- es va batejar amb el nom de Ramon Llull l'aula 316 del Departament i els fons del lectorat de català es va separar del fons d'altres llengües i va gaudir des d'aleshores d'un espai propi i visible
- gràcies al grau en català s'han pogut formar els traductors autoritzats pel Ministeri romanès de Justícia per a la traducció i interpretació de documents i actes oficials, que abans solien fer traductors autoritzats per a castellà
- finalment, la formació d'estudiants ha permès d'una banda comptar amb professorat romanès per impartir classes de català: Oana-Dana Balaş i Mioara Angheluţă, i de l'altra, la possibilitat que alguns dels llicenciats hagin pogut dur a terme el doctorat en Filologia catalana o bé continuar els estudis de màster també a universitats catalanes.

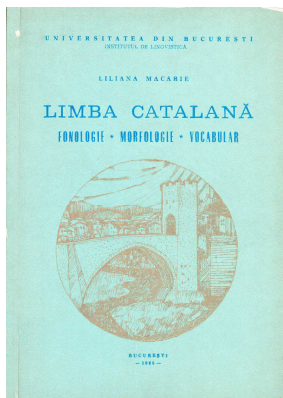
Assentada doncs la formació universitària en filologia catalana, i tenint en compte el fenomen ben notori de l'increment de la traducció i publicació de la literatura catalana al romanès, la

iniciativa de la Universitat de Bucarest d'acollir i organitzar entre el 17 i 18 d'abril de 2015 el primerencontre acadèmic d'envergadura, el Col·loqui Internacional *Llengües i cultures en contacte: el català i l'Europa d'avui. Diàlegs culturals mitjançant traduccions literàries* (<http://dctl2015.weebly.com/>), juntament amb la col·laboració de l'Institut Ramon Llull, la Institució de les Lletres Catalanes i les editorials bucarestines Meronia i Meteor Press. Una trentena de participants, tant catalans com romanesos, i també altres especialistes vinguts d'altres països van presentar durant els dos dies del Col·loqui comunicacions d'alt nivell científic tant sobre la llengua catalana, com sobre la literatura i la traducció. El Col·loqui va comptar amb una sessió inaugural a càrrec de Jana Balacciu Matei i una altra sessió plenària a càrrec de D. Sam Abrams, a més d'activitats complementàries.

Antecedents de l'ensenyament reglat del català a la Universitat de Bucarest

Tanmateix, cal fer un apartat dedicat als antecedents de la presència del català a la Universitat de Bucarest. Els primers contactes culturals i acadèmics entre Romania i Catalunya es donen fonamentalment durant la dècada dels anys 20 i 30, entre professors com ara Nicolae Iorga, Constantin Marinescu, Antoni Rubió i Lluch, Josep Puig i Cadafalch interessats per temes comuns com ara Bizanci, Grècia, el romànic, o bé, en el camp de la filologia, l'interès per la literatura catalana medieval, etc. Malauradament, l'arribada de les dictadures van impedir el desplegament natural d'aquests primers contactes internacionals.

És el professor Ramon Cerdà qui ens forneix les primeres pistes dels primers cursos de català a la Universitat de Bucarest: «els estudis de llengua i literatura catalana tenen, a Romania, una tradició difícil de determinar, dins el marc dels estudis de filologia romànica», i comenta que va ser a instàncies de romanistes com Iorgu Iordan i Alexandru Niculescu que l'interès per la llengua catalana va ser motiu de recerca i anàlisi, tant des de la Universitat de Bucarest com des l'Institut de Lingüística “Iorgu Iordan – Al. Rosetti” de Bucarest. Posteriorment,

romanistes com ara Marius Sala, Liliana Macarie, Domnița Dumitrescu, Jana Balacciu Matei, entre d'altres, s'acostaren a la llengua i a la literatura des de diferents angles d'estudi.

Tanmateix, l'ensenyament de la llengua catalana a la Universitat de Bucarest comença pròpiament el desembre de 1978 quan s'inaugura un curs de català de caire facultatiu, amb una part teòrica –a mena de

seminari de llengua i gramàtica, impartit per la professora Liliana Macarie (de 1978 a 1988), investigadora de l'Institut de Lingüística "Iorgu Iordan – Al. Rosetti" de Bucarest– i un curs pràctic –a càrrec de la professora Francesca Ragolta d'Ani (de 1988 a 1990), llicenciada en Romàniques per la Universitat de Barcelona, que aleshores vivia a Bucarest–, i continuat pel professor Coman Lupu (de 1990 a 1992).

L'any 1980, la Universitat de Bucarest i l'Institut de Lingüística "Iorgu Iordan – Al. Rosetti" editen la monografia de Liliana Macarie *Limba catalană: fonologie, morfologie, vocabular*. Es tracta de la primera contribució d'especialitat a la cultura romanesa d'un manual d'aquestes característiques concebut amb l'objectiu de donar a conèixer els aspectes contemporanis de la llengua catalana, amb una presentació sincrònica del sistema lingüístic català, i una intenció clara de mostrar al lector romanès amb un cert nivell de preparació un document elaborat a partir dels estudis de gramàtica històrica i descriptiva del català, així com altres manuals de llengua catalana publicats a Catalunya i a l'estranger fins al moment, tal i com mostra la bibliografia selectiva recollida al final del llibre.

Més endavant, l'any 2012 la Universitat de Bucarest publica la *Gramàtica catalana* amb una presentació de l'estructura gramatical de la llengua catalana endreçat per capítols el primer dels quals, *Fonètica i fonologia*, és en romanès per donar a conèixer la pronúncia de la llengua, mentre que la resta són en català. Els autors, sota la coordinació del professor Coman Lupu, són Oana-Dana Balaş, Joan Llinàs Suau i Jordi Santiago Puchades. S'està preparant una segona edició revisada i actualitzada.

El català a altres centres

Durant l'etapa del primer lectorat, cal esmentar el curs de presentació de la llengua i la literatura catalana a la Universitat de Cluj-Napoca, així com conferències sobre la llengua catalana a les universitats de Craiova, Constanţa, Iaşi i a Chişinău, capital de la República Moldava. Aleshores van començar els cursos de llengua catalana al Centre Cultural de l'Ambaixada d'Espanya a Bucarest, que aviat va convertir-se en Instituto Cervantes, que ha continuat oferint cursos de català fins el 2014. També, durant els anys 2005-2008 s'oferiren cursos de català a la Universitat de Piteşti.

La fita del Col·loqui de l'Associació de Llengua i Literatura Catalanes a Bucarest

Del 2 al 6 de juliol de 2018, la Universitat de Bucarest va organitzar conjuntament amb l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, amb la col·laboració del Centre de Lingüística Comparada i Cognitiva, la Institució de les Lletres Catalanes i l'Institut Ramon Llull, l'edició del XVIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (<http://aillcbucarest18.weebly.com/>), en ocasió del vint-i-cinquè aniversari de la creació del lectorat de català a la Universitat de Bucarest.

El Col·loqui va oferir dues conferències magistrals: la inaugural, a càrrec de Jana Balacci Matei (Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Bucarest), traductora del català al romanès, que va parlar sobre «Les traduccions del català al romanès —rieros que porten històries per explicar la història» i la de clausura, a càrrec de Lídia Pons (Universitat de Barcelona) que va dictar la conferència «Com s'expressa la possessió en *l'Atlas Lingüístic del Domini Català*». Així mateix, hi hagué quatre seccions de treball, tres de les quals vam comptar amb una conferència plenària:

1. *El català entre les llengües romàniques. Intercanvi, estudi i comparatística entre el català, el romanès i altres llengües romàniques.* Conferència «D'on vénen les causals?: entre la gramaticalització i la lexicalització», a càrrec de Manuel Pérez Saldanya (Universitat de València).
2. *Clàssics de la literatura universal a la literatura catalana. L'accés i la recepció.* Conferència «Tríptic de traducció: Víctor Català, Salvador Espriu i Carme Riera», a càrrec de Francesco Ardolino (Universitat de Barcelona).
3. *Els traductors del català i al català com a prescriptors. El paper del traductor entre l'escriptor i l'editor.* Conferència «Traductors de confiança o la confiança dels traductors i editors de postguerra», a càrrec de Montserrat Bacardí (Universitat Autònoma de Barcelona).
4. *Didàctica del català com a llengua estrangera i noves tecnologies. La presència de les noves tecnologies a l'ensenyament és un fet. Quins són els avantatges i els inconvenients del seu ús?*

Durant el Col·loqui, va tenir lloc la taula rodona «El cànon: quin cànon?» amb una conversa entre els crítics literaris i escriptors Marius Chivu i D. Sam Abrams, moderada per Izaskun Arretxe (Institut Ramon Llull), el concert de música catalana i romanesa al Palau Cantacuzino – Museu Nacional George Enescu, amb la soprano Simona Jidveanu, acompanyada de la pianista i traductora Lavinia Coman, i també una excursió a la localitat de Sinaia.

Més d'un centenar de participants vinguts d'arreu del món van prendre part en el Col·loqui.

A partir del curs 2019-2020, la secció de català de la Universitat de Bucarest comptarà amb un professor titular, un lector de l'Institut Ramon Llull i una nova promoció d'estudiants de primer del grau de Llengua i Literatura Catalanes.

Oana-Dana Balaş (Universitat de Bucarest)

Xavier Montoliu Pauli (Institució de les Lletres Catalanes)

juny de 2019

Bibliografia

- *** *Istoria predării și a studierii limbilor și literaturilor spaniolă, portugheză și catalană și a lingvisticii romanice la Universitatea din București*, Bucarest, EUB, 2007.
- Balaş, Oana-Dana; Joan Llinàs Suau; Jordi Santiago Puchades, *Gramàtica catalana*, Bucarest, EUB, 2012.
- Balaş, Oana-Dana; Xavier Montoliu Pauli, «Literatura catalană în România: Barcelona-București, un parcurs literar și acadèmic», a *România Literară*, nr. 18, 2015 (http://www.romlit.ro/barcelona-bucuresti_un_parcurs_literar_i_academic, data de la consulta: 11.2017).
- Cerdà, Ramon, «El català a la República Socialista de Romania», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes. El català a Europa i a Amèrica*, vol. V, Barcelona, PAMSA, 1982.
- Llinàs Suau, Joan, «Evolució de la catalanística a un país estranger: el cas de Romania», a *Jornades de Catalanística a Praga*, 2002, 104-107.
- Macarie, Liliana, *Limba catalană: fonologie, morfologie, vocabular*, Bucarest, TUB, 1980.
- Montoliu Pauli, Xavier, «Literatura romanesa i literatura catalana: quan el desafiament es diu traducció», a *Quaderns. Revista de traducció*, UAB, 2008, 103-117.
- Montoliu Pauli, Xavier, «Un Sant Jordi romanès a Bucarest» a *Núvol*, 16.04.2015 (<https://www.nuvol.com/noticies/un-sant-jordi-romanes-a-bucarest/>, data de la consulta: 11.2017).

- Montoliu Pauli, Xavier, «El diàleg entre la literatura catalana i la literatura romanesa a través de les traduccions literàries (I)», a *Viața printre vieți / La vida entre vidas. Festschrift für Jana Balacciu Matei*, Bucarest, Omonia, 2017, 192-210.